

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Л. М. Болдирєва, к.е.н., доцент, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

У статті проаналізовано різні концептуальні підходи щодо мотиваційних засад функціонування інтеграційних процесів. Доведено взаємозв'язок видів, напрямів й форм горизонтальної та вертикальної інтеграції. Наведено класифікацію мотивів інтеграційних процесів. Охарактеризовано позитивні і негативні сторони вертикальної інтеграції, які необхідно враховувати при формуванні наддержавних інтеграційних організацій за участю України.

Ключові слова: економічна інтеграція, агропродовольчий сектор, інтеграційний процес, сільське господарство.

Постановка проблеми. Економічна інтеграція характеризується поглибленням взаємозв'язків в межах країни між суб'єктами господарювання та окремими державами на засадах розподілу праці. Тому не випадково, що ефективним напрямом розвитку агропродовольчого сектору національної економіки є удосконалення інтеграційних процесів. Зокрема, сільське господарство як виробник сільськогосподарської продукції технологічно поєднане в ланцюг з харчовою промисловістю; остання ж органічно пов'язана з торговельною сферою, яка прямо виходить на споживача продовольства. В останні роки широкого розповсюдження набули так звані агрохолдинги, які на сьогодні зайняли лідируючі позиції в агропродовольчому секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної інтеграції, зокрема, в агропродовольчій сфері, присвячені публікації багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них: В.Г. Андрійчук, О.І. Бабаєв, В.Л. Валентинов, Є.А. Кобець, Я.С.Ларіна, Ю.М.Лопатинський, М.Й.Малік, М.І.Пугачов, П.Т. Саблук, І.Г.Хромова, Н.Ю. Чорна.

Постановка завдання. Метою публікації є аналіз мотивації інтеграційних процесів, взаємо-

залежності видів, напрямів і форм інтеграції з'ясування, їх переваг та недоліків, можливих загроз у процесі реалізації інтеграційних проектів в агропродовольчій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі вживаються різні підходи до термінів «інтеграція», «економічна інтеграція», «інтеграція в економіці».

Варто звернути увагу на певну схожість цих понять. Якщо автори «Економического словаря агропромышленного комплекса» [29, с. 68] розглядають економічну інтеграцію як процес, то О.М. Коростишевська [16, с.58] – як форму усупільнення праці та виробництва. Для Є.Ф. Герштейна [8, с. 259] характерний системний підхід до поняття «інтеграція в економіці». З іншого боку, О.Й. Бабаєв [3, с. 7] акцентує увагу на організаційних підходах до інтеграції, кваліфікуючи її як об'єднання підприємств.

Науковцями опрацьовані різноманітні концептуальні підходи щодо мотиваційних засад функціонування інтеграційних процесів. Серед них доцільно виділити синергетичну теорію (Р.Брейлі, С.Майєрс, Дж. Ван Хорн), концепцію агентських витрат Р. Коуза, теорію гордині М.Рудик, О.Семенкової (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальні підходи щодо формування мотиваційних засад інтеграційних процесів

Назва теорії, автори	Сутність теоретичного підходу
Синергетична теорія (Р.Брейм, С.Маєрс, Дж. Ван Хорн)	Спільна діяльність двох та більше господарюючих суб'єктів забезпечує створення ефекту (результату), який є більшим, ніж їх загальний результат, якби вони наодинці. Як наслідок, вартість інтегрованого учасника стає вищою за загальну вартість учасників, якщо б вони функціонували окремо.
Концепція агентських витрат (Р.Коуз)	Підприємства прагнуть об'єднувати свою діяльність доти, доки трансакційні витрати з іншими партнерами на ринку будуть дорожчими, ніж між учасниками інтегрованої структури.
Теорія гордині (М.Рудик, О. Семенкова)	Розглядаються особисті моменти менеджерів, підвищення якості управління, диверсифікація, перевищення ліквідаційної вартості або витрат на створення компанії над її ринковою вартістю тощо.

Джерело: складено за даними [4, 6, 9, 19, 21].

Дослідження мотивів інтеграційних процесів дозволило виділити наступні групи мотивів: опе-

раційні, фінансові, інвестиційні, стратегічні (табл. 2).

Класифікація мотивів інтеграційних процесів

Групи мотивів	Мотиви інтеграційних процесів
Операційні мотиви	1.1. Прагнення економії за рахунок масштабу діяльності. 1.2. Заощадження за рахунок напрямку інтеграції. 1.3. Можливість нарощувати ресурси та присутність на ринку. 1.4. Комбінування взаємодоповнюючих ресурсів.
Фінансові мотиви	2.1. Мобілізація фінансових ресурсів. 2.2. Можливість використання надлишкових фінансових ресурсів учасників інтегрованої структури. 2.3. Диверсифікація. 2.4. Заощадження на податкових платежах. 2.5. Зниження витрат на фінансування. 2.6. Специфічні мотиви.
Інвестиційні мотиви	3.1. Придбання активів. 3.2. Придбання управляючої компанії. 3.3. Звільнення дублюючих активів та їх реалізація. 3.4. Наявність тимчасово вільних ресурсів та необхідність їх розміщення за відсутності внутрішніх проектів. 3.5. Отримання дивідендів на вкладенні до статутного капіталу іншого учасника кошти. 3.6. Наявність неадекватної до ринкової вартості об'єкта інвестування. 3.7. Спекуляція та інтеграція з підприємством, що перебуває у важкому економічному стані. 3.8. Зростання показника прибутку на акцію.
Стратегічні мотиви	4.1. Прагнення учасників інтеграції покращити координацію бізнес-процесів та підвищити ефективність управління. 4.2. Придбання висококваліфікованого менеджменту. 4.3. Збільшення клієнтської бази. 4.4. Вихід на нові географічні ринки. 4.5. Придушення або тиск на конкурента. 4.6. Економія на науково-дослідницьких розробках. 4.7. Партнерство заради виходу на новий рівень бізнесу. 4.8. Необхідність відповідності законодавчим вимогам.

Джерело: складено за даними [4].

У спеціальній літературі точиться дискусія щодо видів інтеграції, її напрямів і форм. На наш погляд, поняття «види інтеграції», «напрями інте-

грації», «форми інтеграції» взаємозалежні (рис. 1).

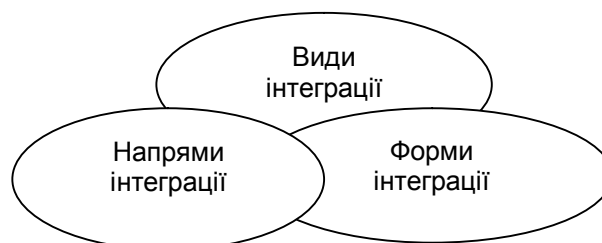

Рис. 1. Взаємозалежність видів, напрямів і форм інтеграції

Джерело: власна розробка.

Взаємозв'язок видів, напрямів та форм горизонтальної і вертикальної інтеграції наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Взаємозв'язок видів, напрямів і форм горизонтальної та вертикальної інтеграції

Види інтеграції	Напрями інтеграції	Форми інтеграції
Горизонтальна	- виробнича - фінансова - освітня (консалтингова) - соціальна	- повна - неповна (часткова) - контрактна - акціонерна
Вертикальна	- виробнича - збутова (маркетингова)	- кооперативна - партнерська - громадська - змішана - квазіінтеграція

Джерело: узагальнено автором.

Одним із видів економічної інтеграції (інтеграції в економіці) є агропромислова (аграрно-промислова) інтеграція. Вона, на наш погляд, – об'єктивна необхідність розвитку сільського господарства та переробної промисловості, оскільки дає можливість синхронізувати процеси виробництва і переробки сільськогосподарської продукції (особливо тієї, що швидко псується) та реалізації виробленого продовольства у межах логістичного ланцюга.

На думку М.С. Сметаніна, економічною ос-

новою агропромисловою інтеграції є діалектична єдність двох взаємопов'язаних процесів: розподілу й кооперації праці [24, с. 7].

Синергічний ефект інтеграції, на наш погляд, формується за рахунок концентрації ресурсів та набуття матеріальним потоком цілеспрямованого характеру.

Одним із видів економічної інтеграції є горизонтальна інтеграція. Різноманітні тлумачення цього поняття наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Тлумачення поняття «горизонтальна інтеграція»

Зміст поняття	Автор, рік опублікування, джерело
Горизонтальна інтеграція – об'єднання однотипових сільськогосподарських підприємств з високим рівнем концентрації, які спеціалізуються на виробництві напівфабрикатів, використовуюваного підприємствами виробництва готового продукту при високому рівні використання наявних ресурсів.	Р.А. Іванух, М.М. Пантелейчук, І.В. Попович (1979 р.) [13, с. 23]
Горизонтальна інтеграція – внутрішньогалузеве кооперування підприємств та виробництв однієї чи декількох субгалузей (підгалузей), що забезпечують поглиблення спеціалізації окремих ланок єдиного технологічного процесу, зменшення витрат виробництва, зростання його ефективності та підвищення якості продукції.	Г.А. Долгошей, М.М. Макеєнко (1981 р.) [11, с. 104].
Горизонтальна інтеграція – форма організаційного об'єднання сільськогосподарських підприємств і господарств з однорідною діяльністю при високому рівні концентрації і спеціалізації	Экономический словарь (1986 р.) агропромышленного комплекса [29, с.67]
Горизонтальна інтеграція має місце у тому разі, коли об'єднання декількох виробників одного і того ж рівня продуктової вертикалі (виробники сільськогосподарської продукції чи виробники молокопродукції або м'ясопродуктів і т.д.) відбувається на основі відносин власності.	В.Г. Андрійчук (2007 р.) [2, с. 41]
Горизонтальна інтеграція має місце, якщо незалежні товаровиробники одного і того ж рівня продуктової вертикалі узгоджують свою виробничу діяльність через контракти.	В.Г. Андрійчук (2007 р.) [2, с. 41]
Горизонтальна інтеграція – об'єднання підприємств, налагодження тісної взаємодії між ними «по горизонталі» з урахуванням спільної діяльності підприємств, які випускають однорідну продукцію і використовують подібні технології	Економічна енциклопедія (2000 р.) [12, с. 269]
Горизонтальна інтеграція пов'язана зі збільшенням питомої ваги даного підприємства у масштабах галузі (зростання її частки в галузевому виробництві, у виробничих потужностях, частці на ринку продукції галузі та ін.).	О.И. Бабаєв (2007 р.) [2, с. 7]
Горизонтальна інтеграція є формою концентрації підприємств, виробництва, капіталу, проте ці процеси об'єктивно стримуються, зокрема, й надмірними трансакційними витратами на їх реалізацію.	Ю.М. Лопатинський (2007 р.) [17]
Горизонтальна інтеграція – це форма внутрішньогалузевого кооперування здебільшого однотипних підприємств і виробництв, яка забезпечує поглинання спеціалізації окремих ланок єдиного технологічного ланцюга, або територіально інтегрованих процесів з метою збільшення і поліпшення якості продукції, зміцнення та стабілізації їх економічного становища, підвищення ефективності виробництва.	Є.А. Кобець (2008 р.) [15, с.6]
Горизонтальна інтеграція – це поєднання підприємств однієї сфери АПК без створення формувань інших сфер АПК і зі збереженням їх традиційних функцій. Горизонтальна інтеграція являє собою об'єднання підприємств з виробництва, переробки і реалізації декількох продуктів з різними постачальницькими, лізинговими, фінансово-кредитними та страховими організаціями, обмеженими певними територіальними рамками. Це найбільш перспективний варіант об'єднання, що веде до створення багатопрофільної корпорації.	О.А. Дікарев (2011 р.) [10]

Джерело: узагальнено автором.

Проведені нами дослідження свідчать, що в науковій літературі (особливо в останні десятиріччя) значну увагу приділяють вертикальній інтеграції.

Дослідники виділяють різні види інтеграції:

- «канонічну» інтеграцію, квазіінтеграційну, контрактну інтеграцію (З.Є. Шершньова, 1999 р. [28, с. 305-306], А.А. Пилипенко, І.В. Ярошенко, 2007 р. [18, с. 60-67]);

- виробничу, маркетингову та комплексну інтеграцію (науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2000 р. [26, с. 176-180.]);

- конгломеративну агропромислову інтеграцію (Л.Г. Храмова, 2002 р. [23, с.5]);

- повну і часткову вертикальну інтеграцію (М.В. Володькіна, 2004 р. [7, с. 141]);

- зворотну і пряму інтеграцію (Я.С. Ларіна, 2005 р. [16, с.134-139]);

- конгломеративну вертикальну та субвертикальну інтеграцію (В.Г. Андрійчук, 2007 р. [2, с. 41]);

- вертикальну агропромислово-торговельну інтеграцію (Проект Закону України «Про сільське господарство») [20].

Вертикальній інтеграції властиві як переваги, так і недоліки (табл. 5).

Таблиця 5

Переваги і недоліки вертикальної інтеграції

Переваги вертикальної інтеграції	Недоліки вертикальної інтеграції
1. Заощадження витрат.	1. Витрати на подолання бар'єрів мобільності.
2. Створення умов прориву у технологіях.	2. Витрати, пов'язані зі збільшенням кількості важелів управління
3. Забезпечення попиту та пропозиції у періоди низького сукупного попиту.	3. Витрати, пов'язані з послабленням гнучкості до зміни партнерів.
4. Урівноваження впливу партнерів зовнішніх постачальників та покупців.	4. Витрати на зміцнення загальних вхідних бар'єрів.
5. Посилення здатності диференціювання від інших товаровиробників.	5. Вимоги щодо віддачі інвестованого капіталу.
6. Створення вхідних бар'єрів та бар'єрів мобільності.	6. Позбавлення доступу до постачальників чи споживачів та (або) інновацій.
7. Входження до прибуткового бізнесу.	7. Необхідність підтримання рівноваги виробництва.
8. Захист від уникнення доступу до постачальників чи покупців.	8. Послаблення стимулів для вищих підрозділів.
9. Об'єднання послідовних технологічних процесів	9. Різні вимоги до управління для різних підрозділів інтегрованої структури
10. Підвищення надійності постачання й збуту тощо.	10. Потреба збільшення капіталовкладень у галузь, де вже працює підприємство, і як наслідок, підвищення ризику.
11. Економія на трансакційних витратах (порівняно зі здійсненням операцій на відкритому ринку), що особливо актуально в умовах недосконалих ринків.	11. Повільніша адаптація до нових технологій повністю інтегрованих організацій.
12. Організація замкнутого виробничого процесу дозволяє вертикально-інтегрованим корпораціям сформувати систему максимального забезпечення потреби у всіх видах ресурсів за рахунок власного виробництва, таким чином завантажуючи потужності всіх структурних елементів холдингу та формуючи відповідний рівень зайнятості у місцях їх розташування.	12. Зниження свободи вибору постачальників.
13. Підвищення ефективності виробництва в інтегрованих забезпечується збалансуванням сировинних ресурсів та виробничих потужностей переробних підприємств.	13. Виникнення проблем, пов'язаних із балансуванням потужностей на кожному етапі в ланцюгу цінностей тощо.
14. У вертикально-інтегрованих структурах полегшується процес контролю за формування ціни на всіх етапах.	
15. Існує можливість підвищення ефективності функціонування окремих структурних підрозділів та інтегрованої структури в цілому.	

Джерело: складено за матеріалами [5; 17; 27]

Вертикально інтегровані агропродовольчі компанії України (табл. 6) подолали наслідки економічної кризи і впевнено нарощують обсяги виробництва. Зокрема, «Миронівський хлібопродукт» у III кв. 2013 р. збільшив виробництво курятини на 17 %; обсяги експорту збільшилися в 2,3 рази і склали близько 30 тис. т. Агрохолдинг UkgLandFarming в наступні 2-3 роки планує збільшити свій земельний банк на 150 тис. га – до 800 тис. га [1].

Одним із видів економічної інтеграції є міжнародна економічна інтеграція, яка виявляється у

державних формах об'єднання декількох країн: зона вільної торгівлі, митний союз, загальний ринок, економічний союз.

Міжнародна економічна інтеграція в агропродовольчій сфері є важливим чинником підтримання продовольчої безпеки на планеті. До міжнародних організацій, що набули певного досвіду інтеграційної діяльності відносяться Північноамериканська зона вільної торгівлі НАФТА, Європейський союз, Митний союз Євразійського економічного співробітництва, інші інтегративні формування.

Найбільші вертикально інтегровані агропродовольчі компанії України

Назва	Спеціалізація виробництва	Інтегровані виробництва	Виручка у 2011 р., млн. грн.
Ukrlandfarming	Птахівництво	Рослинництво Молочне тваринництво М'ясне тваринництво Виробництво цукру Виробництво насіння Зберігання зерна	4400
KERNEL	Виробництво та продаж соняшникової олії	Надання послуг елеваторів і терміналів	1667
Миронівський хлібопродукт	Птахівництво	Рослинництво М'ясопереробка Виробництво напівфабрикатів	2890
Астарт-Київ	Виробництво цукру	Вирощування цукрових буряків Рослинництво Молочне тваринництво	1348
Sintal Agriculture	Рослинництво	Виробництво цукру	253,6
Дружба-Нова	Молочне тваринництво	Виробництво цукру	545,6
Агропродінвест	Вирощування цукрових буряків	Виробництво цукру Рослинництво Молочне тваринництво	578
Індустріальна молочна компанія	Молочне тваринництво	Рослинництво Зберігання зерна	231,7
Галс Агро	Виробництво цукру	Рослинництво Молочне тваринництво М'ясне тваринництво	458
АПК-Інвест	М'ясне тваринництво	М'ясопереробка Виробництво напівфабрикатів Рослинництво Виробництво комбікормів	515,7
Мілкіленд-Україна	Молочне тваринництво	Рослинництво	3150

Джерело: [27, с. 6-7].

Тривалий час (з 2007 р.) в економічному середовищі обговорювалися питання створення Зернового пулу, учасниками якого могли б стати Україна, Росія, Казахстан. У жовтні 2013 р. Україна і Росія на зустрічі прем'єр-міністрів у м. Калуга (РФ) домовилися про створення такої інтеграційної організації.

Аналіз можливостей і загроз зазначеного проекту свідчить про наступне, позитивними причинами створення зернового пулу, на думку представників держав-учасниць, є:

1) захист інтересів країн-учасниць на зовнішніх ринках зерна. Адже за даними Російського зернового союзу Україна, Росія, Україна та Казахстан витрачають до 10 дол. на тонні зерна порівняно з конкурентами через відсутність правил гри у Причорноморському басейні [14];

2) економія на логістиці, зокрема, транспортуванні, оскільки Україна має великі можливості з вивозу зерна, Росія – середні, а Казахстан – мінімальні [14].

Загрозами для України зазначеного проекту є:

1) нестача потужностей для експорту власного зерна. Зокрема, за даними Мінагрополітики України, сукупна місткість сертифікованих зернових складів складає 31,7 млн. т, зокрема, портів елеваторів 2,3 млн. т [14];

2) нестача залізничних вагонів для переве-

знення зерна. Так, за даними Української зернової асоціації добове замовлення вагонів складає 2,5 тис, але подається лише 1,2 тис. [14];

3) Україна, Росія і Казахстан на світовому ринку зерна є конкурентами, оскільки постачають зерно в одні й ті самі точки планети;

4) оскільки експортом займаються переважно комерційні організації, то для управління зерновими потоками в межах зернового пулу повинен бути наддержавний орган управління. На думку І. Бураковського, «жорстке регулювання зернових потоків при створенні міжнародного зернового пулу неминуче зламає вже чинні ринкові механізми» [22];

5) створення Причорноморського зернового пулу, який передбачає державну монополію на експорт зерна, як вважає Українська аграрна конфедерація, може зумовити значні збитки для зернотрейдерів, що працюють в Україні. Тому не випадково проти цього проекту виступили великі учасники українського зернового ринку, зокрема, Lois Dreyfus, «Серна» (Glencore), Alfred C. Toepfer, Cargill, Bunge, «Нібулон» [1];

6) в кожній із країн пулу свої підходи до ціноутворення на зерно. І якщо їх підвести до якогось знаменника, у вигоді залишиться лише Росія – вважає власник і керівник компанії «Нібулон» О. Вадатурський [25].

Висновки з даного дослідження. Проведені дослідження дозволяють зробити такі висновки:

- економічна інтеграція є невіддільною складовою діяльності господарюючих суб'єктів;
- виділяють різні концептуальні підходи щодо мотиваційних засад функціонування інтеграційних процесів (синергетична теорія, концепція агентських витрат, теорія гордині);
- мотиви інтеграційних процесів можуть бути

класифіковані наступним чином – операційні, фінансові, інвестиційні, стратегічні мотиви;

- варто констатувати про взаємозв'язок видів, напрямів й форм горизонтальної та вертикальної інтеграції;
- формування наддержавних інтеграційних організацій за участю України має враховувати всі позитиви і негативи. Важливо, щоб при цьому реалізувалися конкурентні переваги агропродовольчого сектора нашої країни.

Список використаної літератури:

1. Аграрная неделя: точка принятия решения / Национальный агропортал. – Рубрика «Агропромышленный комплекс» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://latifundist.com/print/blog/429>.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: Монографія. – Ніжин : ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с.
3. Бабаев О.И. Совершенствование управления вертикально интегрированными структурами (на примере пищевой промышленности) / Автореф. дис. к.э.н. 08.00.05. Бабаев Олег Иосифович. – М., 2007. – 20 с.
4. Бондар Н.М. Дослідження мотивів інтеграційних процесів на транспорті // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Економічна серія. – 2009. – №6. – К. : НТУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Upsal/>.
5. Бондар Н.М. Консолідаційні процеси: переваги та недоліки інтегрованих структур // Управління проектами, системний аналіз і логістика: Економічна серія. – 2008. – №5. – К. : НТУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Upsal/>.
6. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 1008 с.
7. Володькина М.В. Стратегический менеджмент: учебное пособие. – К. : Знання, 2004. – 149 с.
8. Герштейн Е.Ф. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития: дис. ... д.э.н.: 08.00.05 / Герштейн Ефим Феликсович. – Минск, 1993. – 313 с.
9. Дж. К. Ван Хорн. Основы управления финансами. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 800 с.
10. Дікарев О.А. Інтеграційні системи в агропродовольчій сфері: сутність та особливості розвитку / О.А. Дікарев // Збірник наукових праць НУК «Економіка та управління підприємствами». – №6. – 2011. – С. 143-148.
11. Долгошей Г.А. Экономика сельского хозяйства : Словарь-справочник / Г.А. Долгошей, М.М. Макеенко. – М. : Колос, 1981. – 396 с.
12. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.1 / Редкол. ... С.В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
13. Іванух Р.А., Пантелейчук М.М., Попович І.В. Довідник економічних показників сільського господарства; за ред. І.В. Поповича. – К.: Урожай, 1979. – 168 с.
14. Іщенко Г. Зерновий пул: конкуренти і союзники / Г.Іщенко, 7.12.2011 р. // Урядовий кур'єр від 20.10.2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/zernovij-pul-konkurenti-chi-ouyzniki/>.
15. Кобець Є.А. Розвиток інтеграційних формувань в АПК / Автореферат дис. к.е.н. 08.00.04 / Кобець Євгеній Анатолійович. – Миколаїв, 2008. – 22 с.
16. Коростышевская Е.М. Научно-производственная интеграция: политико-экономическое исследование: Автореф. дис. д.э.н.: 08.00.01 / Коростышевская Елена Михайловна. – СПб., 1999. – 310 с.
17. Лопатинський Ю.М. Інституціональна трансформація аграрного сектора. – Автореферат дис. д.е.н. 08.00.03 / Лопатинський Юрій Михайлович. – К., 2007. – 33 с.
18. Пилипенко А.А. Організація управління інтегрованими структурами бізнесу в контексті збалансованої системи показників: монографія // А.А. Пилипенко, І.В. Ярошенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 152 с.
19. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток; за ред. О.Е. Вільямсона, С.Дж. Вінтера; пер. з англ. – К. : А.С.К., 2002. – 335 с.
20. Проект Закону України «Про сільське господарство» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://do.gendocs.ru/docs/index-24078.html>.
21. Рудык Н.Б. Рынок корпоративного контроля: слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием / Н.Б. Рудык, Е.В.Семенкова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 456 с.
22. Савинський О. В Українській зерновій асоціації не бачать сенсу в зерновому пулі / О. Савинський, Є. Куца. – Рубрика «Економіка». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de>.

23. Словник іншомовних слів; за ред. О.С. Мельничука. – К. : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. – 775 с.
24. Сметанин Н.Е. Народнохозяйственный агропромышленный комплекс: теория и практика / Н.Е. Сметанин, В.А. Тихонов, М.Я. Лемешев, М.И. Белов. – М. : Экономика, 1980. – 208 с.
25. Россия пытается утвердиться на зерновом рынке за счет Украины. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nr2.ru/kyev/466371.html/print/>.
26. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник); за ред. П.Т. Саблука. – К. : ІАЕ, 2000. – 556 с.
27. Чорна Н.Ю. Основні напрями підвищення ефективності вертикальних інтеграційних об'єднань. – Автореферат дис. к.е.н. 08.00.04 // Чорна Наталія Юріївна. – К., 2013. – 20 с.
28. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: навчальний посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
29. Экономический словарь агропромышленного комплекса / Сост. А.В. Крисальный; под ред. А.А. Сторожука. – К. : Урожай, 1986. – 336 с. – (Лит. для каб. экономиста).

В статье проанализированы различные концептуальные подходы к мотивационным основам функционирования интеграционных процессов. Доказана взаимосвязь видов, направлений и форм горизонтальной и вертикальной интеграции. Приведена классификация мотивов интеграционных процессов. Охарактеризованы положительные и отрицательные стороны вертикальной интеграции, которые необходимо учитывать при формировании надгосударственных интеграционных организаций с участием Украины.

Ключевые слова: экономическая интеграция, агропродовольственный сектор, интеграционный процесс, сельское хозяйство.

In the article analyzed the different conceptual approaches to motivational rules for the integration process. Proven relationship types, directions and forms of horizontal and vertical integration.

Submitted the classification of motives integration processes. The characteristic advantages and disadvantages of vertical integration that must be considered in the formation of supranational integration organizations with Ukraine.

Keywords: economic integration, the agri-food sector, the process of integration, agriculture.

Дата надходження до редакції: 18.09.2013 р.

Рецензент: к.е.н., доцент Маслак О.М.

УДК 332.2

ПЕРЕДУМОВИ ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

О. І. Макарова, аспірант, Луганський національний аграрний університет

Стаття присвячена визначенню передумов необхідності оцінки управління використанням земельних ресурсів аграрних підприємств Луганської області. Особливу увагу приділено аналізу сучасного стану управління використанням земельних ресурсів аграрних підприємств. Автором статті показано відсутність системи управління використанням земельних ресурсів та визначено необхідність формування такої системи.

Ключові слова: земля, земельні відносини, земельні ресурси, управління земельними ресурсами, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Управління використанням земельних ресурсів аграрних підприємств характеризується неоднозначною достатністю цих ресурсів для збалансованого розвитку виробництва, своєчасного й повного виконання зобов'язань перед власниками (акціонерами), персоналом, партнерами і кредиторами, забезпеченням можливостей майбутньої діяльності підприємства. Обмеженість ресурсів, складність їх якісно-структурної оцінки, розподіл результатів діяльності, технологічні можливості обробки ресурсів обумовлюють складність земельних відносин. Відносини власника земельних ресурсів з користувачем складні і неодно-

значні, проблеми виникають через недостатній рівень акцентування саме на питаннях управління земельними ресурсами. Управління ресурсами дозволить раціонально та кваліфіковано вирішити проблему використання, розпорядження, обробки земельних ресурсів та питання винагороди за користування ними.

Оцінка управління використанням земельних ресурсів аграрних підприємств доцільна з метою визначення проблем, що виникають у підсистемах управління підприємством, зокрема: виробничій, фінансовій, екологічній та ін. Визначення проблем в управлінні використанням земельних ресурсів дозволить розробити комплекс заходів